

ELEKTROS GATVĖ PANEVĖŽIO Miesto plėtros ir kultūros kontekste

Ermina Čižienė

Panėvėžio kolegija

Elektros gatvė – viena iš centrinių ir seniausių Panėvėžio miesto gatvių, jos pradžia siekia XVI a. Tai gatvė, kurios istorija ir geografinė padėtis glaudžiai susijusi su Laisvės aikštė. 1554 m. Žemaičių žemės aprašyme Panėvėžys jau pavadintas miestu: Jame buvo 64 karčemos (51 alaus, 10 degtinės, 3 midaus) ir 11 mėsinių (skerdėjų)¹; minimos trys kairiojo upės kranto miesto gatvės, susiformavusios senųjų kelių vietoje. Pirmoji veikiausiai tapatinta su Ramygalos gatve; antroji gatvė, ējusi iš turgaus Plūkių kaimo link, neabejotinai sutapo su keliu į Livoniją ir, sprendžiant pagal vėlesnį jos pavadinimą – į Šeduvą. Trečioji gatvė greičiausiai sutapo su keliu, ējusiu per tiltą į Senajį Panėvėžį ir šiaurės rytų Lietuvą, nes šios gatvės sklypai buvo prie Nevėžio². Tiketina, kad tai dabartinė Elektros gatvė, tai yra kelias tarp Naujojo ir Senojo Panėvėžio miestelių bei dvaro³. Visos trys gatvės suėjo į Turgaus – dabartinę Laisvės – aikštę.

Gatvių tinklo raida neišvengiamai susijusi su krašto politine, ekonomine bei socialine raida. XVII–XVIII a. karai bei suirutės stabdė Panėvėžio plėtrą, kartu ir gatvių tinklo raidą. Tiktai XVIII a. pabaigos ir XIX a. istoriniai duomenys liudija vis gausėjantį Panėvėžio gyventojų skaičių; kartu daugėjo ir gatvių. 1809 m. Naujojo Panėvėžio inventoriuje surašyti 205 sklypai, kuriuose buvo 7 mūriniai ir 156 mediniai namai, aprašyta viena aikštė ir 9 gatvės⁴.

¹ A. M i š k i n i s, Panėvėžio urbanistinė raida iki 1871–1872 m., *Panėvėžio istorijos fragmentai*, Panėvėžys, 1993, p. 22.

² Ten pat.

³ A. M i š k i n i s, Panėvėžio m. transporto problemos, *Panėvėžio gatvių tinklo raidos bruožai*, Vilnius, 1980, p. 23.

⁴ A. M i š k i n i s, Panėvėžio m. transporto problemos, *Panėvėžio gatvių tinklo raidos bruožai*, Vilnius, 1980, p. 26.

Gatvės geografinė padėtis lėmė ir tam tikrą pavadinimų painiavą. Šiuo laikotarpiu gatvė minima kaip Tilto gatvė, nes XIX a. pradžioje pastatytas naujas medinis tiltas „jungę“ Tilto (dabar Elektros) gatvę Naujajame Panevėžyje su to pat pavadinimo gatve Nikolajeve⁵. Yra duomenų, kad gatvė galėjo būti minima ir kaip Malūno; šioje gatvėje buvo užstatyti 6 sklypai, stovėjo vaistininko namas, miesto malūnas, gyveno du amatininkai⁶. 1871 m. buvo sudarytas, o 1872 m. patvirtintas pirmasis projektinis Panevėžio planas, jo autorius architektas P. Merkulovas. Taip pat yra išlikęs 1871–1872 m. projektinio plano aiškinamasis raštas. Tieki 1871–1872 m. miesto plane, tiek 1913 m. Panevėžio miesto plane⁷ gatvė minima jau Vaistinės (Aptiekarskaja) pavadinimu. Kada tiksliai buvo pakeistas gatvės pavadinimas, sunku pasakyti. Žinoma, kad 1882 m. kilęs gaisras smarkiai apgadino Vaistinės gatvę. Liko keli pastatai, vienas iš jų – medinis gaisrinės pastatas, stovėjęs žemiausioje miesto dalyje ir buvęs be stebėjimo bokšto. 1911 m. miesto dūma pripažino, kad reikia pastatyti naują mūrinį trijų aukštų pastatą su stebėjimo bokštu. Tam buvo nupirktas žemės sklypas Ramygalos gatvėje. Taip pat žinoma, kad 1894 m. miesto dūma leido M. Rosakui trijų aukštų mūriniamame name prie Vaistinės gatvės įrengti viešbutį ir ji pavadinti „Centraliniu“⁸. Gyventojų skaičius nuolatos augo: 1857 m. Panevėžyje buvo 5908 gyventojai, iš jų – 3566 žydų tautybės, o 1904 m. – jau 14733 gyventojai, iš jų 6644 – žydų tautybės⁹. Tuo metu Panevėžyje veikė dvi ligoninės: miesto ligoninė Marijos gatvėje ir Aptiekos gatvėje įsikūrusi žydų ligoninė su įvairiomis pagalbinėmis patalpomis. Ligoninė dirbo pelningai; 1903 m. pajamos

⁵ Ten pat.

⁶ A. M i š k i n i s, Panevėžio urbanistinė raida iki 1871–1872 m., *Panėvėžio istorijos fragmentai*, Panevėžys, 1993, p. 27.

⁷ *Lietuvos centrinių valstybės archyvas (toliau – LCVA)*, f. 1264, ap. 1, b. 50, l. 29.

⁸ O. M a k s i m a i t i e n ė, *Panėvėžio miesto istorija*, Vilnius, 2003, p. 162–184.

⁹ K. G u k o v s k i s, E. V o i n i č i u s, I. S i n i a k o v a s, *Panėvėžys*, 1904, p. 90, prieiga per internetą <http://www.paneveziomuziejus.lt/get.php?f.11939>

už suteiktas paslaugas įvertintos 5023 rubliais, išlaidos siekė 4865 rublius. Tais pačiais metais ligoninėje buvo gydomi 234 ligoniai; iš jų 205 asmenys nurodyti kaip pasveikę¹⁰.

Žvelgiant į praeitį, sunku išvengti tam tikro romantizmo atspalvio, tai gali turėti įtakos ir istoriniams sprendimams bei vertinimams. Legendomis apipinta ir šios gatvės istorija. Antai Juozas Baltakevičius, rašydamas apie Panevėžį, mini, kad „kairėj upės pusėj augo tamsus pušynas, kuriame, anot padavimų, aukštokam kalnely, prie Nevėžio ir Sirupio, iš senų laikų buvusi pagoniška lietuvių šventykla ir gyvenęs krivis, tų laikų dvasininkas. Plečiantis krikščionybei, ta šventykla nebeteko reikšmės ir ją sugriovęs DLK Vytautas, grįždamas 1414 m. pradžioje Panevėžio apylinkėmis iš Žemaitijos į Vilnių, o gyvenęs prie šventyklos krivis persikėlės į Truskavos miškus ir miręs Okainių kaime“¹¹. Šias žinias paliudija archeologiniai duomenys, teigiantys, jog miesto centrinėje dalyje, Nevėžio ir Sirupio santakoje, stovėjo kalva, kurios viršuje buvusi lygi aikštélė, apjuosta 1,5–2 m aukščio pylimu¹². Tarpukario spaudoje minimas su senuoju lietuvių tikėjimu susijęs Perkūno kalnas, buvęs Elektros gatvėje. Jį nukasus (žemėmis buvo užpilta dalis Slabados), liko graži aikštélė ant Nevėžio kranto su gražiu vaizdu į Senamiestį¹³. Senosios lietuvių šventyklos vieta ne kartą buvo prisiminta. Antai 1919 m. lapkričio 3 d. Panevėžio miesto gatvėms pavadinti komisija, kurioje dalyvavo „kun. Maciejauskas, Kisinas, miesto prezidentas Adomulis, direktorius Balčikonis, instruktorius Grigonis ir Gandinas“, siūlė Vaistinės gatvę pavadinti Perkūno gatve¹⁴. 1990 m. Panevėžio miesto vykdomasis komitetas svarstė miesto istorijos ir kultūros paminklų įamžinimo, atnaujinimo ir statybos darbus. Kaip vienas iš darbų turėjo būti vietovės, kurioje buvo

¹⁰ K. Gukovskis, E. Voinicius, I. Siniakovas, *Panевėžys*, 1904, p. 122, prieiga per internetą <http://www.paneveziomuziejus.lt/get.php?f.11939>.

¹¹ *Lietuvos miestai*, red. J. Baltakevičius, Šiauliai, 1932.

¹² P. Juknevičius, Panevėžys prieistoriniai laikais, *Panevėžio istorijos fragmentai*, Panevėžys, 1993, p. 14.

¹³ *Panevėžio balsas*, 1927 03 31, nr. 13.

¹⁴ LCVA, f. 1264, ap. 1, b. 4, l. 107.

senovės lietuvių ramovė (Elektros gatvės skveras), įamžinimas¹⁵.

Dabartinis gatvės pavadinimas glaudžiai susijęs su elektros stoties istorija. Matyt, todėl, nepaisant siūlymų šią gatvę vadinti Perkūno gatve, 1919 m. lapkričio 22 d. Panevėžio miesto tarybos posėdyje nuspresta Vaistinės gatvę pavadinti Elektros gatve. Gatvių pavadinimus nutarta (12 tarybos narių balsavus už tokį nutarimo projektą, prieš – 10) rašyti trimis kalbomis: lietuviškai, žydiškai, lenkiškai¹⁶.

Elektros stoties istorija siekia XIX–XX a. Miesto apšvietimu XIX a. rūpinosi patys gyventojai; prie namų buvo kabinami žibaliniai žibintai, kartu apšviečiant ir gatves. Prieš Pirmajį pasaulinį karą Panevėžyje pramonė buvo menka. 1911 m. mieste veikė 46 nedidelės pramonės įmonės, kuriose dirbo 344 darbininkai. Stambesnė buvo mielių ir degtinės gamykla, tabako fabrikas, lentpjūvė, alaus darykla ir keli malūnai. Antrojo dešimtmečio pradžioje pastatyta Z. Rabinavičiaus elektrinė buvo maža ir energiją tiekė tik daliai miesto centro namų¹⁷. Todėl jau nuo 1910 m. miesto dūma pradėjo rūpintis gatvių apšvietimu elektra. Bandymų būta įvairių, ir tik 1912 m. paskelbus įstatymą dėl kreditų miestams ir savivaldybėms elektrinėms statyti, Vilniaus centrinės elektrinės inžinierius Nevodničianskis parengė visą reikiama dokumentaciją. Dūma gi pavedė dūmos pirmininkui organizuoti elektrinės statybą Vaistinės gatvėje prie Nevėžio¹⁸. Buvo paimta 125 tūkst. rublių paskola iš miesto ir apskrities savivaldybės kredito kasos. Elektrinę projektavo vienos inžinierius M. Dūda¹⁹. Panevėžio viešoji dyzelinė elektrinė pradėjo veikti 1923 m. spalio 19 d. Elektrinė dirbo ne ištisą parą, elektros energija buvo tiekama tik apšvietimui. Nuo 1926 m. pradžios elektros energija buvo tiekama ir dienos metu „su

¹⁵ Panevėžio apskrities archyvas (toliau – PAA), f. 385, ap. 1, b. 6, l. 95.

¹⁶ LCVA, f. 1264, ap. 1, b. 4, l. 39.

¹⁷ [http://lt.wikipedia.org/wiki/Panev%C4%97%C5%BEio_elektrin%C4%97](http://lt.wikipedia.org/wiki/Panев%C4%97%C5%BEio_elektrin%C4%97).

¹⁸ O. M a k s i m a i t i e n ē, *Iš Panevėžio praeities*, Vilnius, 1992, p. 64.

¹⁹ http://lt.wikipedia.org/wiki/Panev%C4%97%C5%BEio_elektrin%C4%97.

Jaunimo sporto mokykla. 1962 m.

Iš PKM rinkinių

tikslu paskatinti gyventojus naudotis elektros energija apart šviesos dar ir technikos reikalams /.../. Elektros stoties veikimas per visą parą suteikė miesto gyventojams daug patogumo, įnešė gyvumo vietinei, ypač smulkiajai pramonei, ir ateityje, be abejonių, duos gerų rezultatų pačiai elektros stočiai²⁰. Elektros energija buvo pakankamai brangi; tai rodo Panevėžio miesto elektros stoties 1926 m. apyskaitoje nurodyti tarifai: „šviesai: prekybos įstaigoms 1 lt. 50 ct. ir visiems kitiems 1 lt. 25 ct. už kWh; motorams: nuo 50 iki 25 ct. už kWh“²¹. Iš pradžių dieną elektros vartota labai mažai, tačiau rudenį apkrova ir dieną pasiekdavo 70 kW. Elektros energijos tiekimas ištisą parą spartino Panevėžio pramonės (ypač smulkiosios) elektrifikavimą. Vėliau Panevėžio elektrinė rekonstruota – dujų generatoriai bei

²⁰ Panevėžio miesto elektros stoties 1926 m. apyskaita, prieiga per internetą: (<http://www.paneveziomuziejus.lt/get.php?f.12015>).

²¹ Ten pat.

mažasis dyzelinis variklis pakeisti galingais dyzeliniais varikliais, įrengtas vienas aukštosios generatorinės įtampos kintamosios srovės generatorius²². Elektrinę ir tinklą tuo metu aptarnavo 27 žmonės, visus elektrinės reikalus tvarkė miesto valdybos narys V. Kličmanas²³. Kaip raše „Panevėžio balsas“, elektrinės vertė siekė 1 500 000 litų²⁴. 1935 m. iš Panevėžio elektrinės elektrą gavo 3 tūkstančiai abonentų, iš jų 130 elektrą vartojo mechaniniams reikalams. Nors augant miesto pramonei, gyventojų skaičiui, plečiantis elektroenergetikai didėjo ir elektrinės elektros energijos gamyba, tačiau palyginti su kitais Lietuvos stambiaisiais pramonės ir kultūros centrais (Kaunu, Šiauliais ir ypač Klaipėda), vienam Panevėžio gyventojui teko labai mažai pagamintos elektros energijos: 1924 m. – 16 kWh, 1940 m. – apie 50 kWh. Nenuostabu, kad kai kurių miesto gyventojų šeimos dargi 1939 m. per 1 vasaros mėnesį suvartodavo tik 2 kWh elektros energijos²⁵. Be abejo, brangi elektros energija iš dalies stabdė Panevėžio pramonės ir buities elektrifikavimą. Antrasis pasaulinis karas buvo lemtingas daugeliui Lietuvos elektrinių, tarp jų – ir Panevėžio dyzelinei elektrinei. Elektrinė dirbo iki 1944 m. rugpjūčio mėn., kol besitraukianti vokiečių kariuomenė ją susprogdino. Nuo 1944 m. rudens Panevėžio miestui elektros energija buvo tiekama iš Rekyvos elektrinės, o Lietuvos elektrines sujungus į bendrus energetinės sistemos elektros tinklus, nuo 1956 m. lapkričio mėn. Panevėžio miestui elektros energija tiekama iš Lietuvos energetinės sistemos elektros tinklų²⁶. 1959 m. elektrinės patalpos buvo pritaikytos vaikų ir jaunių žaidimų sporto mokyklai,

²² http://lt.wikipedia.org/wiki/Panev%C4%97%C5%BEio_elektrin%C4%97.

²³ G. G u d y n a s, Elektrinė, kuri du dešimtmečius tarnavo miestui, *Panevėžio rytas*, 1994 04 22.

²⁴ *Panevėžio balsas*, 1930 10 21, nr. 44.

²⁵ http://www.elektroklubas.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=367&Itemid=45

²⁶ Ten pat.

pavadintai V. Variakojo vardu. 1989 m. atidengta memorialinė lenta, įamžinusi žymaus sportininko bei kūno kultūros ir sporto veikėjo V. Variakojo atminimą.

Ne mažiau įdomus pastatas šalia elektrinės – buvusi žydų gimnazija. Tarpukario metais Panevėžys garsėjo kaip miestas, sukūrės palankią erdvę švietimui ir kultūrai plėtoti, akcentuojant toleranciją tautinėms mažumoms. Tam įtakos turėjo tautinė Panevėžio miesto gyventojų sudėtis. 1923 m. gyventojų surašymo duomenys rodo, jog tuo metu mieste gyveno 10236 lietuviai (53,87 proc. visų gyventojų), žydų būta 6845 (36,03 proc.), lenkų – 976 (5,14 proc.), rusų – 633 (3,33 proc.), karaimų – 110 (0,57 proc.), vokiečių – 109 (0,57 proc.) ir kt.²⁷ Žydai labai vertino išsilavinimą ir laikėsi nuomonės, kad žinios yra vertingesnės už pinigus: iš žmogaus viską galima atimti, tačiau žinių – ne²⁸. Todėl žydai nepaprastai daug dėmesio skyrė švietimo įstaigų steigimui. Žydų gimnazija buvo įkurta 1920 m. rugpjūčio 26 d. Gimnazijos įkūrimą iniciavo „Draugija įtaisymui senosios žydų kalbos gimnazijų“²⁹. Mokymas vyko senaja žydų kalba; pirmaisiais metais buvo suformuota parengiamoji klasė ir 5 pirmosios klasės. Mokėsi ir berniukai, ir mergaitės. Iš pradžių gimnazija patalpas nuomojo įvairiose miesto vietose, pirmus metus – Steigiamojo Seimo nario M. Fridmano namuose Respublikos gatvėje, mokant nuomas mokesči 1000 auksinų per mėnesį. Tuo metu mokykloje dirbo 7 mokytojai, iš jų 3 buvo įgiję aukštajį išsilavinimą. Įvardyta ir mokslo padedamoji įstaiga – mokytojų biblioteka, kurioje buvo 83 knygos³⁰. 1920 m.

²⁷ S. K a u b r y s, Tautinės mažumos Panevėžyje tarpukario laikotarpiu, *Panėvėžys nuo XVI a. iki 1990 m.*, Panėvėžys, 2003, p. 433.

²⁸ Žydų gyvenimas Lietuvoje, Kaunas, 2001, p. 13.

²⁹ Panėvėžio žydų gimnazijos 1920 m. veiklos apžvalga 1921 m., prieiga per internetą: <http://www.paneveziomuziejus.lt/get.php?f.533>.

³⁰ Ten pat.

mokėsi 243 moksleiviai, 1922 m. – 291, 1923 m. – 413 moksleivių³¹. Patalpos buvo ankštos, darbas vyko dviem pamainomis, mokesčiai už nuomojamas patalpas skatino pradėti rūpintis naujos mokymo įstaigos statyba. 1928 m. mokykla atšventė įkurtuvės. „Panevėžio balsas“ rašė: „paskutiniaisiais laikais Panevėžio negalima beveik pažinti /.../ miestas praturtėjo ir keliais žymiais rūmais. Šalia elektros stoties pastatyti gana dideli, dviejų aukštų žydų gimnazijos rūmai“³². Naujasis pastatas buvo didelis ir moderniškas; Jame buvo 18 kambarių, 2 koridoriai, pusrūsyje įrengtos pagalbinės patalpos, net butas mokyklos sargui. Rūmai turėjo šildymo sistemą, vandentiekį, kanalizaciją. Rūmų statybai išleista 111 390 litų³³. Apie šios mokymo įstaigos atidarymą tuometėje spaudoje buvo rašoma: „Gražiai iliuminuoton salėn susirinkus svečiams, gimn. direktorius Dr. p. Gurevičius atidarė balių, gražiai pritaikyta kalba pabrėždamas m-los svarbą valstybei, tautai ir žmonijai. Sveikino miesto burmistras p. Chodakauskas, valst. gimnazijos direktorius p. Lindė ir įvairių organizacijų atstovai“³⁴. Tuo metu gimnazijai vadovavo G. Gurvičius, žinomas ir kaip sionistų partijos Rusijoje lyderis, už politinę veiklą kalintas Maskvos Butyrku kalėjime. Gimnazijos gydytoju buvo daktaras Aizinbudas Ben-Cijonas, jis 1936 m. atstovavo Lietuvos žydų gydytojams pasauliniame žydų kongrese Jeruzalėje. Su šia švietimo įstaiga susiję nemažai kitų garsiu asmenybių. Panevėžio žydų gimnaziją baigė poetas Giršas Ošerovičius, išleidęs poezijos knygą, viena iš jų „Main Ponevež“ (Mano Panevėžys, 1974) išleista jidiš ir hebrajų kalbomis; N. Feigelmanas – knygotorininkas, bibliografas; Z. M. Aksebrodas – žydų poetas, žydų žurnalo „Štern“ redaktorius, Baltarusijos

³¹ B. Š e t k u s, Tautinių mažumų mokyklos Panevėžyje 1918–1940 metais, *Panevėžio istorijos fragmentai*, Panevėžys, 1993, p. 90.

³² *Panevėžio balsas*, 1928 12 20.

³³ B. Š e t k u s, Tautinių mažumų mokyklos Panevėžyje 1918–1940 metais, *Panevėžio istorijos fragmentai*, Panevėžys, 1993, p. 90.

³⁴ *Panevėžio balsas*, 1928 10 11, nr. 42.

*Elektros gatvės užrašas rašytas trimis kalbomis: lietuviškai, žydiškai ir lenkiškai. 1919–1920 m.
Iš PKM rinkinių*

poetas; Liakas Aromas – teisininkas ir kt.³⁵ Šiuo metu buvusiamė žydų gimnazijos pastate įsikūrės Panevėžio apygardos teismas.

Susipažinus su tarpukario Panevėžio spauda darytina išvada, kad Elektros gatvėje veikė daug įvairių prekybos ir sveikatos apsaugos paslaugas teikiančių īmonių. Elektros g. Nr. 1 buvo įsikūrusi M. Grincevičienės, M. Birutienės arbatinė; Nr. 2 – O. Rukuišienės „visokios rūšies mėsos krautuvė“; Nr. 3 – J. Gražio manufaktūra, A. Brilio „bakalėjos ir frukto prekių parduotuvė“, vienu metu šiame pastate veikė ir vienas iš geresnių to meto viešbučių „Roma“; Elektros g. Nr. 5 savo veiklą vykdė prekybos agentūra „Amerika“, tame pačiame pastate buvo įsikūrusi L. Kocino odinių ir brezentinių daiktų bei pakinktų dirbtuvė; Nr. 9 veikė Karcovienės korsetų salonas; Elektros gatvėje, savo namuose, daktaras J. Bregauskas buvo įsirengęs

³⁵ Panevėžio žydų bendruomenės kraštotoyrinė medžiaga, saugoma Panevėžio žydų bendruomenės archyve.

„Rentgeno ir elektra gydymo“ kabinetą, čia pat dirbo „vidaus ir moterų ligų akušeris daktaras Epšteinas ir dantų gydytoja M. Epšteinienė“. Miesto valdžia pakankamai daug dėmesio skyrė švaros ir tvarkos užtikrinimui. 1926 m. miesto taryba nurodė, kad miesto gatvės turėtų būti valomos iki 7 val. ryto, uždraudė „pilti į gatvę pamazgas, šiuksles ir kitokius nešvarumus, taipogi dulkyti iš viršutinių aukštų namų“. Už tokio nurodymo nesilaikymą galėjo būti paskirta bauda iki 500 litų³⁶. 1935 m. Panevėžio miesto savivaldybės pranešime apie kelių ir gatvių būklę minimos 104 gatvės ir 6 aikštės; nurodoma, kad Elektros gatvės ilgis – 264 m, ji visa išgrįsta paprastaisiais akmenimis³⁷.

Ilgą laiką Elektros gatvę su Ukmergės jungė rabino Hercelio gatvė, o su senaja Nevėžio vaga – Liepto(ų) gatvė (1950 m. Lieptų gatvė buvo panaikinta, prijungiant esamus namus prie Elektros gatvės)³⁸. Motyvuota tuo, kad stovi tik keletas namų ir gatvė nesanti reikšminga. Sovietiniu laikotarpiu, prasidėjus masinėms statyboms, 1956 m. patvirtinta „detaliniai išplanuota schema kvartalui, esančiam tarp Elektros, Tilto ir Ukmergės gatvių valdinės kapitalinės mūrinės 3 a. statybos vykdymui“³⁹. 1961 m. šioje gatvėje nutiesti miesto videntiekio tinklai, tais pačiais metais pastatytas ir 48 butų gyvenamasis namas su parduotuve. Kaip nebūtų skaudu, statant J. Miltinio dramos teatrą, į tvorelę, tarsi jungiančią Elektros gatvę su Laisvės aikšte, šalia buvusios sinagogos buvo įmūryti senųjų žydų kapinių paminkliniai akmenys, tarsi dar kartą paniekinant žydų tautos, kultūros paveldo indėlių į Elektros gatvės, kartu Panevėžio – Mažosios Jeruzalės raidą ir istoriją. Simboliška ir tai, kad šioje atkarpoje 2003 m. iškilo paminklas Panevėžio miesto įkūrėjui kunigaikščiui Aleksandriui.

³⁶ LCVA, f. 1264, ap. 1, b. 1, l. 20.

³⁷ LCVA, f. 379, ap. 2, b. 2882, l. 48.

³⁸ PAA, f. 14, ap. 1, b. 59 a, l. 140.

³⁹ PAA, f. 1, ap. 1, b. 134, l. 658.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĀRAŠAS

- Baliūnas, V., Panevėžio mokyklos iki 1940 metų, *Panevėžio istorijos fragmentai*, Panevėžys, 1993.
- Čiplytė, J., V., *Amžina knygos tauta*, Vilnius, 2001.
- Čiplytė, J., V., Gudynas, G., J., *Panevėžio miesto elektrinei 80*, Vilnius, 2004.
- Čiplytė, J., V., *Mažosios Jeruzalės – Panevėžio žydų istorija. Holokaustas*, Vilnius, 2009.
- Gudynas, G., Elektrinė, kuri du dešimtmečius tarnavo miestui, *Panevėžio rytas*, 1994 04 22.
- Gukovskis, K., Voiničius, E., Siniakovas, I., *Panevėžys*, 1904, p. 90, prieiga per internetą: <http://www.paneveziomuziejus.lt/get.php?f.11939>.
- http://lt.wikipedia.org/wiki/Panev%C4%97%C5%BEio_elektrin%C4%97.
- http://www.elektroklubas.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=367&Itemid=45.
- Juknevičius, P., Panevėžys prieistoriniai laikais, *Panevėžio istorijos fragmentai*, Panevėžys, 1993.
- Kaubrys, S., Tautinės mažumos Panevėžyje tarpukario laikotarpiu, *Panevėžys nuo XVI a. iki 1990 m.*, Panevėžys, 2003.
- LCVA*, f. 379, ap. 2, b. 2882.
- LCVA*, f. 1264, ap. 1, b. 1.
- LCVA*, f. 1264, ap. 1, b. 4, l. 39, 107.
- LCVA*, f. 1264, ap. 1, b. 50, l. 29.
- Lietuvos miestai*, red. J. Baltakevičius, Šiauliai, 1932.
- Maksimaitienė, O., *Iš Panevėžio praeities*, Vilnius, 1992.
- Maksimaitienė, O., *Panevėžio miesto istorija*, Vilnius, 2003.
- Miškinis, A., Panevėžio m. transporto problemos, *Panevėžio gatvių tinklo raidos bruožai*, Vilnius, 1980.
- Miškinis, A., Panevėžio urbanistinė raida iki 1871–1872 m., *Panevėžio istorijos fragmentai*, Panevėžys, 1993.
- PAA*, f. 1, ap. 1, b. 134.
- PAA*, f. 14, ap. 1, b. 59 a.
- PAA*, f. 385, ap. 1, b. 6, l. 95.
- Panevėžio balsas*, 1927 03 31, nr. 13.
- Panevėžio balsas*, 1928 10 11, nr. 42.
- Panevėžio balsas*, 1928 12 20.
- Panevėžio balsas*, 1930 10 21, nr. 44.
- Panevėžio miesto elektros stoties 1926 m. apyskaita, prieiga per internetą: (<http://www.paneveziomuziejus.lt/get.php?f.12015>).
- Panevėžio žydų bendruomenės kraštotoyrinė medžiaga*, saugoma Panevėžio žydų bendruomenės archyve.
- Panevėžio žydų gimnazijos 1920 m. veiklos apžvalga 1921 m.*, prieiga per internetą: <http://www.paneveziomuziejus.lt/get.php?f.533>.
- Setkus, B., Tautinių mažumų mokyklos Panevėžyje 1918–1940 metais, *Panevėžio istorijos fragmentai*, Panevėžys, 1993.
- Žydų gyvenimas Lietuvoje, Kaunas, 2001.

ELEKTROS STREET IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT AND CULTURE OF PANEVĖŽYS CITY

Ermina Čižienė
Panėvėžys College

Elektros Street is one of the central and oldest streets of Panėvėžys City. The beginning of it reaches XVIth century. It is the street the history and geographical position of which is closely connected with Laisvės Square. Historical sources mention that Elektros Street used to be the road between the towns of Old and New Panėvėžys, and the manor. At the end of the first half of the XIXth century the street is named as Tilto Street, Malūno Street, and the street also had the name of Aptiekarskajos (Aptiekos) in the first project plan of Panėvėžys City in 1872 and further plans approved later. It is known that Jewish Hospital had been situated in Aptiekos Street at that time.

After proclaiming Independence of Lithuania, the changes of the names of streets had been taken into consideration. Taking into account historical data, testifying the fact that the hill used to be in the central part of the city and that was connected with the belief of Lithuanians in old times, it was proposed to name the street after the name of Perkūno. On November 22nd, 1919 the City Council of Panėvėžys decided to name the Street of Aptiekos after the name of Elektros. It was not done randomly as this street has close links with the history of Elektros Street. The first public diesel power plant started its activities on October 19th, 1923. In 1935 3 000 consumers were supplied with electricity from Panėvėžys Power Plant. The Power Plant used to work till August of 1944. In 1959 the premises of the Power Plant were rearranged and functioned as Sports School for children and youngsters named after V. Variakojis name.

Between the wars Panėvėžys was famous for favourable educational and cultural space in stressing the tolerance to national minorities. This was influenced by national composition of Panėvėžys inhabitants. Jewish Gymnasium was established on September 26th, 1920. The language of studies was old

Jewish. In 1928 the school celebrating its opening in a new, modern building in Elektros Street. Pastato statybai išleista 111 390 Litas was spent for the constructions of the building. Between the wars a number of companies providing trade and health care services had been functioning in Elektros Street.

During Soviet times, when urbanisation and massive constructions started, at 6-7th decade the constructions of 3-storied buildings started, water supply networks of the city were built. In such a way Elektros Street took the view of nowadays. Though, we have to state that in building J. Miltinis Drama Theatre monumental stones of the old Jewish cemetery were bricked into the fence sort of connecting Elektros Street with Laisvės Square, by ex-Synagogue. This once again violated the heritage of Jewish nation, culture into the development and history of Elektros Street and at the same time Panevėžys as Little Jerusalem. It is symbolic that a monument was built to the founder of Panevėžys City the Duke Alexander in this place in 2003.